

Тетяна СМОЛЯНА,

orcid.org/0000-0001-6628-2707

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри німецької філології та перекладу

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

(Харків, Україна) *smoliana83tatiana@ukr.net*

КОНЦЕПТ СПРАВЕДЛИВІСТЬ, АКТУАЛІЗОВАНИЙ НІМЕЦЬКОМОВНОЮ МАКСИМОЮ

Стаття присвячена німецькомовній максимі та її когнітивно-комунікативним властивостям.

Ця мовно-мовленнєва одиниця є відомою для представників німецької лінгвокультури, апелює до соціально-культурних цінностей та норм національно-мовного колективу, максима містить інтенцію, може впливати на свідомість людини, регулює її поведінку та спонукає до дотримання певних правил.

Зафіксовані у свідомості цінності, принципи, уявлення про всесвіт та індивіда в ньому, формують лінгвокультурний концепт. Мегаконцепт ПРАВИЛО ПОВЕДІНКИ, сформований із визначення максими, є сукупністю норм, яких індивід має дотримуватись.

Підпорядкований йому мікроконцепт СПРАВЕДЛИВІСТЬ та інші формують концептосферу німецькомовно-го соціуму, вербалізовану німецькомовною максимою. Використовуючи аналіз словникових дефініцій і компонентний аналіз було виокремлено семи/ознаки, котрі німецькомовна максима вербалізує.

Розглядається один з найбільш актуалізованих німецькомовною максимою концептів – концепт СПРАВЕДЛИВІСТЬ, окреслено його лексико-семантичне поле, склад та структуру СПРАВЕДЛИВОСТІ.

У статті змодельовано семантичний простір номінацій концепту СПРАВЕДЛИВІСТЬ, вербалізованого німецькомовною максимою.

Семи/ознаки «юстиція», «об'єктивність», «рівномірність розподілу» та «правомірність» конфігурують семантичний простір номінацій концепту СПРАВЕДЛИВІСТЬ.

Реалізація максими в релігійному дискурсі формує фрагмент дискурсу, який демонструє інтертекстуальні зв'язки, а також спрямований на досягнення регулятивного ефекту. У релігійному дискурсі було зафіксовано актуалізацію максим, джерелами яких є Біблія та інші релігійні тексти. Проповідь як провідний жанр релігійного дискурсу характеризується дидактичністю і широкими можливостями впливу на адресата, сприяє формуванню моральних норм.

Ключові слова: *концепт, когнітивно-дискурсивний підхід, максима, регулятивний потенціал, релігійний дискурс, текст.*

Tetiana SMOLIANA,

orcid.org/0000-0001-6628-2707

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Chair of Department of German Philology and Translation

of V. N. Karazin Kharkiv National University

(Kharkiv, Ukraine) *smoliana83tatiana@ukr.net*

JUSTICE AS A CONCEPT OBJECTIFIED BY A GERMAN LANGUAGE MAXIM

The article is devoted to the German maxim and its cognitive-communicative properties. This linguistic and communicative unit is familiar to the representatives of the German linguistic culture, appeals to the socio-cultural values and norms of the national language group; the maxim implies an intention, may affect an individual's consciousness, regulates their behavior and encourages them to adhere to certain norms or virtues. Entrenched in consciousness, values, principles, and ideas about the universe and individual in it construct a linguistic cultural concept.

Megaconcept RULE OF BEHAVIOR generated from the definition of the maxim, is a set of rules that the individual must follow. Being subordinated to it, microconcept JUSTICE and others form the conceptual sphere of the German-speaking society verbalized by the German language maxim. Using dictionary definitions and component analysis, the semes/features that the German language maxim verbalises have been singled out.

The article focuses on the concept JUSTICE that is most often foregrounded by the maxim. The author describes its lexical-semantic field, its content and structure. This article is an attempt to model a semantic diversity of nominations that represent the concept JUSTICE verbalized by the German maxim. Semes/features "law", "objectivity", "equability of distribution", and "validity" configure the semantic space of nominations for concept JUSTICE. The maxim actualized in religious discourse forms the fragment of discourse that has intertextual connections, and also aims at achieving a regulative effect. Religious discourse features the maxims with Biblical or other religious texts origin. The sermon as the most prominent genre of religious discourse is characterized by didacticism and ample opportunities of influence on the addressee; it facilitates the formation of moral norms.

Key words: *concept, cognitive-discursive trend, maxim, regulative potential, religious discourse, text.*

Постановка проблеми.

Однією з найбільш вагомих рис культури є інтегративність, котра реалізується у тенденціях елементів культури, створює узгоджену цілісність, отже, можна говорити про наявність системних зв'язків між усіма експліцитно та імпліцитно функціонуючими в культурі ідеалами, а також між концептами, котрі їх віддзеркалюють.

Когнітивно-дискурсивний підхід до аналізу вербалізованих максимою концептів передбачає комплексне вивчення його когнітивного змісту з урахуванням цілісності досліджуваного об'єкта.

Об'єктом нашого дослідження є німецькомовна максима – одиниця, що вербалізує норму поведінки людини, містить узагальнену, глибоку, лаконічну думку певного автора (або народу), із встановленням правил поведінки, основних логічних або етичних принципів, котрими людина керується у своїх вчинках та має експліцитний/імпліцитний директивний характер.

Німецькомовна максима вербалізує даховий концепт ПРАВИЛО ПОВЕДІНКИ, який представлено такими цінностями, як ПОРЯДОК, СПРАВЕДЛИВІСТЬ, ЛЮБОВ, ВІРА тощо. Які ознаки концепту СПРАВЕДЛИВІСТЬ актуалізуються або не актуалізуються німецькомовною максимою, спробуємо встановити у нашому дослідженні.

Аналіз досліджень.

Методологічним підґрунтям нашого дослідження слугували результати наукових розвідок таких вчених, як А. Вежбицька, С. Г. Воркачов, В. І. Карасик, В. О. Маслова, З. Д. Попова, Ю. С. Степанов, Й. А. Стернін, А. М. Приходько, Т. С. Медведева, Н. В. Нечаєва, І. С. Шевченко та інших. Використаний нами лінгвокультурний підхід до концепту – це «закономірний етап у розвитку змістової лінгвістики, котра збагачена досягненнями філософії, культурології, психології» (Карасик, 2009: 4). Лінгвокультурологія досліджує співвідношення мови та культури, що виявляється у способах мовного вираження менталітету. Основною одиницею лінгвокультурології є концепт. Лінгвокультурний концепт є комплексним знаком особливої природи: «концепт – мікромодель культури, а культура – макромодель концепту» (Зусман, 2001: 41). Під концептом, слідом за В. І. Карасиком, ми розуміємо багатомірне ментальне утворення, що має образно-перцептивну, понятійну та ціннісну сторони (Карасик, 2009: 73). Центром лінгвокультурного концепту є завжди цінність, оскільки концепт слугує дослідженню культури, а в її основі лежить саме ціннісний принцип (Карасик, 2009: 98).

Мета статті.

Предметом аналізу є мовні репрезентації концепту СПРАВЕДЛИВІСТЬ, котрий актуалізується у максимах Нового Заповіту та максимах прецедентних особистостей німецькомовного соціуму (національно-культурна специфіка концепту СПРАВЕДЛИВІСТЬ). *Метою* є виявлення лексичних засобів, які вербалізують зазначений концепт, визначення його лексико-семантичного поля, ознак, що актуалізуються максимою.

Виклад основного матеріалу.

Когнітивні ознаки концептів комунікативної поведінки зумовлені однією з найбільш загальних характеристик поведінки – етичною, котра ілюструє уявлення про ступінь відповідності/невідповідності нормам моралі (Шевченко, 2013: 18). Німецькомовна максима вербалізує подієвий концепт ПРАВИЛО ПОВЕДІНКИ, але її метою є встановлення цінностей СПРАВЕДЛИВІСТЬ, СКРОМНІСТЬ, ТОЛІРАНТНІСТЬ тощо, що є ознаковими концептами. Тож максима актуалізує як подієві, так і ознакові концепти.

Дослідження картини світу зумовлене утвердженням у лінгвістиці антропоцентризму. Оскільки картина світу формується в кожного індивіда в процесі соціалізації, то вона несе на собі національно-культурний відбиток.

Концепти морального порядку (за А. М. Приходьком) є регулятивами, вони не тільки відбивають загальні уявлення людства про моральні цінності, а також пропонують норми, правила поведінки у суспільстві (Приходько, 2008: 86).

Досліджуючи німецькомовну максиму, ми можемо регулятив розглядати як концепт, наявний у свідомості індивіда (ПРАВИЛО ПОВЕДІНКИ), або як сукупність апеляцій до концептів (ЧЕСНІСТЬ, ПОРЯДНІСТЬ, МОРАЛЬ, ПОРЯДОК, ДОБРО, СКРОМНІСТЬ, ПОКАЯННЯ, СПРАВЕДЛИВІСТЬ, ВІРА, ОБОВ'ЯЗОК, СУМЛІННІСТЬ тощо).

Запропоноване І. І. Чесноковим поняття поведінкового концепту та виділені І. С. Шевченко його різновиди (подієві концепти та ознакові) вважаємо релевантними для нашого дослідження. Поведінка – все те, що людина робить або не робить навмисно, сукупність актів дії або бездіяльності. У зв'язку з цим ментальне уявлення про відповідну подію, дію, котра відповідає МА, справедливо вважати подієвим концептом (Шевченко, 2013: 17).

Когнітивні ознаки поведінкового концепту зумовлені однією з найбільш загальних характеристик комунікативної поведінки – етичної, котра дає уявлення про ступінь відповідності/невідповідності поведінки нормам моралі (Чесноков, 2009; Шевченко, 2013). Тож максима експлікує відповідну норму/правило поведінки.

Розглянемо концепт СПРАВЕДЛИВІСТЬ, що актуалізує німецькомовна максима.

Найперші спроби опису та класифікації справедливості як соціального феномена були здійснені ще за часів Аристотеля, де справедливість визначалася за принципом розподілу соціальних благ на порівнювальну та розподільну. Справедливість можна вважати узагальнюючим філософським поняттям, котре висловлює об'єктивні економічні, політичні, правові, моральні умови життя того чи іншого класу, суспільства і тенденції їх розвитку. Феномен справедливості вивчався О. Ю. Леонтьєвою, О. М. Губарем, Г. Зарембою, Г. М. Мунтян, В. О. Жовноватою та іншими з точки зору філософії, соціології, релігії. У лінгвокультурологічному руслі концепт розглядався лише А. О. Бутовою, В. Б. Крячком та О. В. Кряхтуною.

Серед ознак, котрі покладено у типологію концептів, є ознака ціннісного компонента, котра дає змогу виокремити особливу групу концептів-регуляторів. Ці концепти містять оцінні характеристики тієї чи іншої лінгвокультури. З точки зору лінгвокультур слід говорити про феномен справедливості як про один з базових констант людської свідомості. У цьому сенсі концепт СПРАВЕДЛИВІСТЬ являє собою одну з найбільш характерних розумових одиниць, котрі розвиваються у руслі антропологічної лінгвістики та лінгвокультурології (Кряхтунова, 2008). Цей підхід спрямований на етичну та естетичну потребу людської свідомості, що дають змогу виокремити клас концептів, котрі апелюють до найвищих духовних цінностей, серед таких концептів і концепт СПРАВЕДЛИВІСТЬ (Кряхтунова, 2008).

Актуальність концепту, вербалізованого максимою, виражається обсягом мовних засобів, котрі можна застосовувати стосовно зазначеного концепту.

Іменем концепту СПРАВЕДЛИВІСТЬ є найчастотніша одиниця, що має найбільше ознак зазначеного концепту.

Засобом виявлення поняттєвої складової частини концепту СПРАВЕДЛИВІСТЬ у німецькій мові є аналіз лексико-граматичних джерел (Duden, Wahrig, WdGS), де фіксуються основні значення імені концепту. Семами/ознаками концепту СПРАВЕДЛИВІСТЬ є такі:

1) *das Gerechtheit; Prinzip eines staatlichen oder gesellschaftlichen Verhaltens, das jedem gleichermaßen sein Recht gewährt; etwas, als gerecht angesehen wird;* 2) *Justiz;* 3) *Berechtigung, rechtlich begründeter Anspruch;* 4. *ausgeübende Instanz der öffentlichen Rechtspflege.*

Наступний етап вивчення поняттєвої складової частини концепту СПРАВЕДЛИВІСТЬ виокрем-

лює такі синоніми зазначеного концепту: *Fairness, Loyalität, Objektivität, Redlichkeit, Unbestechlichkeit, Unvoreingenommenheit.*

Лексичне вираження мають такі ознаки концепту СПРАВЕДЛИВІСТЬ, як:

- юстиція;
- (обґрунтована) претензія;
- чесність;
- об'єктивність;
- рівномірність розподілу;
- неупередженість;
- правомірність;
- сумлінність;
- непідкупність;
- лояльність.

Розглянемо реалізацію сем/ознак концепту СПРАВЕДЛИВІСТЬ у максимах:

Сема/ознака «юстиція» :

Durch Gerechtigkeit muß das Land bestehen, durch Unrecht wird es ganz vergehen. (Redensart)

Наведена максима актуалізує концепт завдяки прямій його номінації та однокореневому антоніму “*Unrecht*”, де протиставлення справедливості та несправедливості показують цінність та образність вказаного регулятиву з ознакою «юстиція».

Сема/ознака «об'єктивність» :

Der Herr aber sprach: wer ist nur der treue und der kluge Verwalter, den der Herr über sein Gesinde setzen wird, um ihm die zugemessene Speise zu geben zur rechten Zeit? Glückselig jeder Knecht, den sein Herr, wenn er kommt, bei solchem Tun finden wird! In Wahrheit sage ich euch, dass er ihn über seine ganze Habe setzen wird. (Das Neue Testament, Lukas 12:42-44, S. 171).

Приклад притчі про вірного та невірного раба (Євангеліє від Луки) репрезентує концепт та його ознаку «об'єктивність», актуалізовану максимою, завдяки його інтерпретаційним ознакам: “*die zugemessene Speise zur rechten Zeit geben*” – “*glückselig sein, wenn der Herr bei solchem Tun findet*”, “*Herr wird ihn über seine ganze Habe setzen*”. Бути блаженним є однією з найвищих нагород, котра справедливо отримується за своєчасне та вірне роздавання страви, під лексемою “*Speise*” імпліцитно метафорично вбачаємо віру в Бога, котрої треба навчати інших.

Wisst ihr nicht, dass, wem ihr auch zur Verfügung stellt als Sklaven zum Gehorsam, ihr dessen Sklaven seid, dem ihr gehorcht? Entweder <Sklaven> der Sünde zum Tod oder <Sklaven> des Gehorsams zur Gerechtigkeit.

(Das Neue Testament, Römer 7:16, S. 350)

У цій максимі справедливість представлена як чеснота, що репрезентується завдяки антонімічному

протиставленню “*Sünde – Gerechtigkeit*” з актуалізацією ознаки «об’єктивність».

Сема/ознака «рівномірність розподілу»:

Jesus sprach: Wahrlich ich sage euch: Da ist niemand, der Haus und oder Brüder oder Schwestern oder Mutter oder Vater oder Kinder oder Äcker verlassen hat um meinetwillen und um des Evangeliums willen, der nicht hundertfach empfängt, jetzt in dieser Zeit Häuser und Brüder und Schwestern und Mütter und Kinder und Äcker unter Verfolgungen und in dem kommenden Zeitalter ewiges Leben. Aber viele Erste werden Letzte und Letzte Erste sein.

(Das Neue Testament, Markus 10: 29-30, S. 110)

Приклад Нового Заповіту актуалізує концепт СПРАВЕДЛИВІСТЬ завдяки опозиції “*um meinetwillen und um des Evangeliums willen verlassen*” – “*hundertfach empfangen*”, “*viele Erste werden Letzte sein*” – “*Letzte werden Erste sein*”. Висловлення актуалізують концепт завдяки вільним авторським словосполученням, котрі входять до інформаційно-інтерпретаційного поля структури концепту та актуалізують ознаку «рівномірність розподілення».

Und wie ihr wollt, dass euch die Menschen tun sollen, tut ebenso genau.

(Das Neue Testament, Lukas 6:31, S. 147)

Ядерні ознаки “*ihr tut genauso, wie sie wollen, dass die Menschen euch tun*” репрезентують концепт СПРАВЕДЛИВІСТЬ. Справедливість у прикладі є відносною: як я хочу, щоб до мене ставились, таким чином і я маю поводитись.

В. Соловйов у своїй праці «Спір про справедливість» ототожнив справедливість саме з цією максимією Нового Заповіту: людина не повинна чинити іншим того, чого не бажає сама собі (Соловйов, 1989: 514). Зазначена максима актуалізує ознаку «рівномірність розподілу».

Gebt, und es wird euch gegeben werden: ein gutes, gedrücktes und gerütteltes und überlaufendes Maß wird man in euren Schloß geben; denn mit demselben Maß, mit dem ihr messt, wird euch wieder gemessen werden.

(Das Neue Testament, Lukas 6:38, S. 148)

“*Mit demselben Maß wird euch wieder gemessen werden*” актуалізує моральну та суспільну справедливість, що належить до ядерних характеристик СПРАВЕДЛИВОСТІ. Сема “*messen*” (passend, gemäß) є однією з провідних у денотаті справедливості, основним принципом міри та справедливості є те, що вона повинна бути правильною, точною. Не випадково символом справедливості є ваги, котрі іконічно ілюструють ідею рівності, а алегоричним образом – образ Феміди, котра із зав’язаними очима тримає ці ваги (рівномірність розподілу).

Bittet, es wird euch gegeben werden; sucht, und ihr werdet finden; klopft an, und es wird euch geöffnet werden! Denn jeder Bittende empfängt, und der Suchende findet, und dem Angeklopften wird aufgetan werden.

(Das Neue Testament, Lukas 11:9-10, S. 165)

Справедливість, а саме ознаку «рівномірності розподілу», вбачаємо в словах Христа, де ті, хто просять, шукають та стукають, отримують бажане, інференцією вбачаємо, що ті, котрі відповідного не роблять, не отримують нічого. Граматичні маркери імперативу та майбутнього часу актуалізують концепт.

Wenn nun ihr, die ihr böse seid, euren Kindern gute Gaben zugeben wisst, wie viel mehr wird der Vater, der vom Himmel <gibt, den> Heiligen Geist geben denen, die ihn bitten (Das Neue Testament, Lukas 6:13, S. 165).

Якщо людина, будучи злою, зуміє надавати добро іншим, тим паче Господь віддячить їй, надавши їй Святого Духа. “*Wissen gute Gaben zu geben*” – “*der Vater gibt den Heiligen Geist*” підкреслює інформаційні ознаки концепту. У наведеному прикладі № 96 концепт СПРАВЕДЛИВІСТЬ корелює з концептом МИЛІСТЬ. Хоча у християнській релігії, у Новому Заповіті справедливість посідає одне з провідних місць, але не є найвищою цінністю, дослідники вважають, що саме милосердя цінується перш за все. У текстах Старого Заповіту справедливість сприймається зовсім по-іншому, наприклад “*Auge um Auge*”, “*Zahn um Zahn*”.

Wenn ihr nun mit dem ungerechten Mammon nicht treu gewesen seid, wer wird euch das Wahrhaftige anvertrauen?

(Das Neue Testament, Lukas 16:11, S. 181)

Однокоренева номінація “*ungerecht*” актуалізує понятійну складову частину концепту, також завдяки інтерпретації довірити істинне, що є ціннісним компонентом максими, “*das Wahrhaftige anvertrauen*” відбувається репрезентація концепту СПРАВЕДЛИВІСТЬ, а саме його ознаки «рівномірність розподілу».

Сема/ознака «правомірність»:

Sei ein Freund der Schwachen und liebe die Gerechtigkeit. (F. Schiller)

Приклад з прямою номінацією “*die Gerechtigkeit lieben*” є максимією-директивом, що актуалізує ознаку «правомірність».

Однак є приклади вербалізації концепту СПРАВЕДЛИВІСТЬ, які актуалізують усі зазначені ознаки концепту, а не якусь певну.

In der Jugend meinen wir, das Geringste, das die Menschen uns gewähren können, sei Gerechtigkeit. Im Alter erfahren wir, daß es das Höchste ist.

Автор вбачає справедливість чесною, на початку життя найменшою, наприкінці – найбільшою, але протягом усього людського життя вона залишається акту-

альною. Пряма номінація експлікує концепт СПРАВЕДЛИВІСТЬ, вербалізований максимом. Значений приклад є зразком холистичності, інтегрального підходу до предмета як до одного цілого, а не сукупності певних частин. Із вищезазначеного окреслимо семантичний простір концепту СПРАВЕДЛИВІСТЬ.

Таблиця 1

Семантичний простір номінацій концепту СПРАВЕДЛИВІСТЬ, вербалізований німецькомовною максимом

СПРАВЕДЛИВІСТЬ	юстиція
	обґрунтована претензія
	чесність
	об'єктивність
	рівномірність розподілу
	неупередженість
	правомірність
	сумлінність
	непідкупність
	лояльність

Висновки. Німецькомовна максима актуалізує концепт СПРАВЕДЛИВІСТЬ, вона має апеляції до зазначеного концепту завдяки прямим номінаціям та інтерпретаційним ознакам. Концепт посідає провідне місце в ієрархії цінностей, може репрезентувати як позитивну, так і негативну справедливість, у максимах релігійного дискурсу це частіше за все відносна справедливість, де кожен отримує по заслугах та по вірі своїй. У проведеному нами дослідженні виявилось, що німецькомовна максима актуалізує 4 семи/ознаки: «юстиція», «об'єктивність», «рівномірність розподілу» та «правомірність», однак подальші наукові розвідки дадуть змогу виявити й інші семи/ознаки.

Перспективою нашого подальшого дослідження німецькомовної максими є виокремлення інших регулятивних концептів, вивчення їх мовної репрезентації, мовленнєвоактового та тактико-стратегічного потенціалу, дослідження максими у таких видах дискурсу, як публіцистичний та політичний.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бутова А. А. Концепт «Справедливост» в русской и английской лингвокультурах / А. А. Бутова, В. Б. Крячко. *Альманах современной науки и образования*. 2013. № 7(74). С. 23–25. URL: http://www.perspektivy.info/history/koncept_spravedlivost_v_russkoj_i_anglijskoj_lingvokulturah_2014-02-21.htm.
2. Зусман В. Г. Концепт в культурологическом аспекте. Межкультурная коммуникация : учебное пособие. Нижний Новгород : деком, 2001. С. 38–53.
3. Карасик В. И. Лингвокультурная концептология : учебное пособие к спецкурсу / В. И. Карасик, Н. А. Красавский, Г. Г. Слышкин. Волгоград : Парадигма, 2009. 116 с.
4. Карасик В. И. Языковые ключи. Москва : Гнозис, 2009. 406 с.
5. Кряхтунова О. В. Шифтерный лингвокультурный концепт «СПРАВЕДЛИВОСТЬ» (на материале русской лингвокультуры) : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка». Волгоград, 2010. 26 с.
6. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики : монографія. Запоріжжя : Прем'єр, 2008. 332 с.
7. Соловьев В. С. Спор о справедливости. Конец спора. Сочинения : в 2 т. Москва : Правда, 1989. Т. 2. С. 509–548.
8. Чесноков И. И. Месть как эмоциональный поведенческий концепт (опыт когнитивно-коммуникативного описания в контексте русской лингвокультуры) : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка». Волгоград, 2009. 44 с.
9. Шевченко И. С. Концепты коммуникативного поведения. *Вісник Харків. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Серія: Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов*. 2013. № 1072. С. 15–20.

REFERENCES

1. Butova A. A. Koncept "Spravedlivost" v russkoj i anglijskoj lingvokul'turakh [Justice in Russian and English linguistic cultures] 2013. No. 7(74). Pp. 23–25. Retrieved from: http://www.perspektivy.info/history/koncept_spravedlivost_v_russkoj_i_anglijskoj_lingvokulturah_2014-02-21.htm [in Russian].
2. Zusman V. G. Koncept v kul'turologicheskom aspekte [The concept in the cultural aspect]. Nizhniy Novgorod, 2001. Pp. 38–53 [in Russian].
3. Karasik V. I. Lingvokul'turnaya konceptologiya: uchebnoe posobie k speczkursu [Linguocultural conceptology]. Volgograd : Paradigma, 2009. 116 p. [in Russian].
4. Karasik V. I. Yazy'kovy'e klyuchi [Language keys]. Moskva : Gnozis, 2009. 406 p.
5. Kryakhtunova O. V. Shifterny'j lingvokul'turny'j koncept "SPRAVEDLIVOST'" (na materiale russkoj lingvokul'tury') [Shift linguistic and cultural concept "JUSTICE" (based on the material of Russian linguistic culture.... author. dis. scientist. degrees of cand. of filol. sciences : 10.02.04]. Volgograd, 2010. 26 p. [in Russian].
6. Prykhodko A. M. Kontsepty i kontseptosistemy v kognitivno-dyskursyvniy paradygmi lingvistyky. [Concepts and conceptual systems in the cognitive-discursive paradigm of linguistics]. Zaporozhie : Premier, 2008. 332 p. [in Ukrainian].
7. Solov'ev V. S. Spor o spravedlivosti. Konecz spora [Dispute about justice. End of dispute]. Moskva : Pravda, 1989. T. 2. Pp. 509–548. [in Russian].
8. Chesnokov I. I. Mest' kak e'mocional'ny'j povedencheskij koncept (opyt kognitivno-kommunikativnogo opisaniya v kontekste russkoj lingvokul'tury') [Revenge as an emotional behavioral concept (the experience of cognitive-communicative description in the context of Russian linguistic culture): author. dis. scientist. degrees of cand. of filol. sciences]. Volgograd, 2009. 44 p. [in Russian].
9. Shevchenko I. S. Koncepty' kommunikativnogo povedeniya [Communication Behavior Concepts]. Kharkiv, 2013. No. 1072. Pp. 15–20 [in Russian].